

การวิเคราะห์เปรียบเทียบปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ในพระวินัยปิฎกกับความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา
A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE THIRD PĀRĀJIKĀ IN THE VINAYAPITAKA AND
THE OFFENSE CAUSING DEATH UNDER THE CRIMINAL CODE

ปรัชญา สะท้อนพายัพ^๑

บทคัดย่อ

ผลการวิจัยพบว่า พระบัญญัติส่วนย่อยที่ ๑ การพรากกายมนุษย์จากชีวิต เปรียบเทียบกับความผิดต่อชีวิตฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา โดยเปรียบเทียบองค์ประกอบของความผิดอาญา ๕ ด้าน พบว่ามีองค์ประกอบที่เหมือนกัน ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านเนื้อหาของพระบัญญัติ ๒) ด้านองค์ประกอบภายนอก ๓) องค์ประกอบภายใน และ ๔) ผลของการกระทำ ส่วนองค์ประกอบที่ ๕ ต่างกัน คือ โทษที่จะได้รับ พระบัญญัติส่วนย่อยที่ ๒ แสวงหาศัตรูอันจะพรากกายมนุษย์เปรียบเทียบกับความผิดต่อชีวิตฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา โดยเปรียบเทียบองค์ประกอบของความผิดอาญา ๕ ด้าน พบว่ามีองค์ประกอบเหมือนกันเพียง ๑ ด้าน คือ องค์ประกอบภายใน ส่วนอีก ๔ ด้าน จะต่างกัน และพระอนุบัญญัติ การกล่าวพรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อความตายโดยประการต่างๆ เปรียบเทียบกับความผิดต่อชีวิตฐานช่วยหรือยุยงเด็กหรือผู้อื่นให้ฆ่าตนเอง

ดังนั้น ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ทั้งพระบัญญัติ และอนุบัญญัติ จึงเปรียบเทียบกับความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา ได้เพียง ๒ ฐานความผิดเท่านั้น คือ ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา และช่วยหรือยุยงเด็กหรือผู้อื่นให้ฆ่าตนเอง และอีก ๔ ฐานความผิดต่อชีวิตในวินัยตถุ เรื่องที่พระพุทธองค์ทรงวินิจฉัยแล้ว ๑๐๓ เรื่อง ซึ่งเมื่อฐานความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญาทั้งหมด ๖ ฐานไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพบว่า ๑) ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ๕๕ เรื่อง ๒) ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยไม่เจตนา ๑ เรื่อง ๓) ความผิดฐานประมาททำให้คนตาย ๒๐ เรื่อง ๔) ปฏิบัติทารุณแก่ผู้อื่นเพื่อให้ฆ่าตนเอง (ไม่มี) ๕) ช่วยหรือยุยงเด็กหรือผู้อื่นให้ฆ่าตนเอง ๒ เรื่อง ๖) ร่วมในการข่มขืนต่อสู้อย่างมีอันตราย (ไม่มี) ๗) ฐานความผิดนอกหมวดความผิดต่อชีวิตคือหมวดความผิดฐานทำให้หญิงแท้งลูก ๗ เรื่อง และ ๘) ไม่ผิดอาญาฐานใดเลย ๑๘ เรื่อง รวม ๑๐๓ เรื่อง ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า ๑) เป็นความผิดต่อชีวิต (รวมทั้งความผิดอาญาอื่นนอกหมวด) ๘๕ เรื่อง ๒) ไม่เป็นความผิดอาญาฐานใดเลย ๑๘ เรื่อง สรุปได้ว่า ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ในพระวินัยปิฎก ยังบังคับใช้ในสังคมสมัยไทยปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้จะล่วงเวลา ๒,๖๐๐ ปีแล้วก็ตาม

คำสำคัญ : พระไตรปิฎก, ปาราชิก, ความผิดต่อชีวิต, อาบัติ, โทษ

Abstract

The results revealed that the additional rule on depriving a human being of life can be compared to the intentionally murdering the other person. By comparison, the five elements of a criminal offense, it was found to have the same in four aspects: – 1) the content of rule of training, 2) external elements, 3) internal elements and 4) result of action. However, the punishment is different in the fifth component. Regarding to the second part of an additional rule, searching for an assassin for him, it can be compared with the five elements of a criminal offense and found that only one element that is an internal element. The others four elements are different and additional rule on praising the advantages of death or incite him to die can compare to support or instigate a child to commit suicide.

^๑ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยา.

Therefore, the third *Pārājika* both the root regulation and the additional rule can be compare to the offense causing death in the criminal law only two bases offenses – intentionally murdering the other person and aids or instigates a child to commit suicide. However, there 103 cases have been adjudicated by the Buddha that found in Vinita Vatthu. Those cases were compared to the criminal law and it was found as follows:1) fifty cases were on the intentionally murdering the other person, 2) there was one case on killing of others unwittingly, 3) twenty cases on negligence causing death, 4) no case of practicing the cruelty or employing the similar factor on the person to commit the suicide, 5) two cases of aids or instigates a child to commit suicide, 6) no case of participant in such affray or not, to be death, 7) seven cases of abortion and 8) eighteen cases without any guilty of criminal law. The were found 103 cases and the comparative analysis found that 1) there were 85 cases that considered as the offence against life and body (included other the criminal offence) 2) the were found 18 cases and considered as without any guilty of criminal law The analysis concluded that the third *Pārājika* 3 in the Vinaya is also applicable in the present effectively.

Keyword : Tipitaka, *Pārājika*, offense causing death, Apatti, statutory penalty

บทนำ

พระวินัยเปรียบเสมือนด้ายร้อยดอกไม้สำหรับใช้ควบคุมคือร้อยดอกไม้ไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย ฉะนั้น พระวินัยเป็นสิ่งที่คอยควบคุมความประพฤติของภิกษุสงฆ์ให้มีระเบียบเรียบร้อยดีงาม ฉะนั้น บุคคลที่เข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนานั้นมีหลายประเภทด้วยกันเช่นมาจากสกุลต่างกัน เชื้อชาติต่างกัน ฐานะต่างกัน การศึกษาต่างกัน อรรถาธิบายต่างกัน และวัฒนธรรมประเพณีก็ต่างกัน เป็นต้น ถ้าไม่มีพระวินัยเป็นเครื่องมือในการปกครอง หรือถ้าภิกษุสงฆ์ไม่ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยแล้ว ก็จะทำให้เป็นหมู่ภิกษุที่ขาดระเบียบ เป็นผู้เลวทรามไม่เป็นที่ยึดแห่งศรัทธา ความเลื่อมใสที่สำคัญยิ่งคือ พระพุทธศาสนาจะตั้งอยู่ไม่ได้

อาบัติปาราชิกนี้ จัดเป็นครุอาบัติ มีโทษร้ายแรงที่สุดเทียบเท่า (โทษทางบ้านเมืองคือ)โทษประหารชีวิต ภิกษุล่วงละเมิดเข้าแล้วต้องขาดจากการเป็นภิกษุทันที แม้จะขอปกปิดเอาไว้ นุ่งห่มผ้ากาสาวพัตร์ก็ไม่ถือว่าเป็นภิกษุ และเมื่อสึกออกไปแล้วจะกลับมาบวชเป็นภิกษุอีกก็ไม่ได้แม้ปกปิดบวชก็ไม่เป็นภิกษุ ท่านจึงเรียกว่าปาราชิกแปลว่าผู้พ่ายแพ้หาสงวามิได้ คือ ไม่มีสิทธิของความเป็นภิกษุในการเข้าร่วมอุโบสถ ปวารณา และทำสังฆกรรมเหมือนกับภิกษุอื่น^๒ สำหรับปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ นั้น บัญญัติไว้ว่า “ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตราอันจะพรากกายนั้น แม้ภิกษุนั้นก็ปาราชิก หาสงวามิได้”^๓ โทษการละเมิดพระวินัย “ความจริงมีโทษหนัก...การมีโทษทางพระวินัยหมายถึงว่าตกนรกบ้าง เกิดเป็นเปรตบ้าง เป็นอสุรกายบ้าง เป็นสัตว์เดรัจฉานบ้าง...”^๔

ส่วนกฎหมาย คือ ข้อบังคับของรัฐที่กำหนดความประพฤติของมนุษย์ตราขึ้นโดยรัฐาธิปัตย์เพื่อให้ความสงบเรียบร้อยแก่แผ่นดินและให้ความยุติธรรมแก่ราษฎร ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องได้รับผลร้ายหรือถูกลงโทษ และรวมถึงกฎหมายข้อบังคับที่กำหนดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายด้วย^๕

^๒ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรและคู่มือการเรียนการสอนศาสนาศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๕.

^๓ คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ, **พินัยเพื่อพุทธศาสนา, หนังสือบูรณาการแผนใหม่รัฐธรรมนูญ**, (กรุงเทพมหานคร: เลี้ยงเลี้ยง, ๒๕๔๖), หน้า ๔๒๔.

^๔ วิมพา (ไทย) ๑/๑๖๗/๑๓๔.

^๕ พระราชพรหมยาน (วีระ ถาวโร มหาเถระ), **ศีลของพระ**, (กรุงเทพมหานคร: วชิรธรรมสาร, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^๖ ชาญุณี วรพุก และคณะ, **อรรถาธิบาย สุตตปิฎก และคัมภีร์, การเมืองการปกครองของไทย**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒๕.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่บัญญัติว่า การกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดเป็นความผิด และกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดไว้ด้วยความรับผิดชอบทางอาญานั้นบุคคลจะต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะกระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อกระทำโดยประมาท หรือเว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเจตนาให้ต้องรับผิดชอบแม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา

การกระทำโดยเจตนา ได้แก่การกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำและในขณะที่เดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น ถ้าผู้กระทำมิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดจะถือว่าผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นมิได้ บุคคลจึงต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะที่กระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายถ้าตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติในภายหลัง การกระทำเช่นนั้นไม่เป็นความผิดต่อไป ให้ผู้ที่ได้กระทำการนั้นพ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด และถ้าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว ก็ให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดนั้นถ้ารับโทษอยู่ก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลง^๗ โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้ (๑) ประหารชีวิต (๒) จำคุก (๓) กักขัง (๔) ปรับและ (๕) ริบทรัพย์สิน^๘

ความผิดต่อชีวิต หมายถึง ลักษณะของการกระทำที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดในหมวดนี้ เป็นการที่บุคคลหนึ่งประทุษร้ายต่ออีกบุคคลหนึ่ง ไม่ว่าจะกระทำโดยวิธีใดก็ตามอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายเพราะการกระทำนั้นหรือเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยทางอ้อมอันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับการกระทำนั้น ไม่ว่าจะเป็นทำให้ผู้อื่นนั้นฆ่าตนเองหรือถูกผู้อื่นฆ่าก็ตาม^๙

ภิกษุผู้ละเมิดพระวินัยปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ คือ พราภิกษุผู้มณุษย์จากชีวิต หรือแสวงหา ศัสตราอันจะพราภิกษุผู้มณุษย์หรือการพุดพรรณาคณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ผู้อื่นตายนั้น นอกจากจะรับโทษตามพระวินัยแล้ว ยังจะต้องรับโทษตามกฎหมายบ้านเมืองด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก
๒. เพื่อศึกษาความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา
๓. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ กับความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสารเฉพาะส่วนของปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ในส่วนของพระวินัยปิฎกที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ กับความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญารวม ๖ ฐานความผิด โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

๑. เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ
๒. นำปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ กับความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญารวม ๖ ฐานความผิดมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันว่าเหมือนหรือต่างกันด้านใดบ้าง
๓. เขียนรายงานวิจัย
๔. สรุป เสนอแนะผลวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ กับความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา ทั้ง ๖ ฐานความผิดแล้วนั้น ปรากฏว่าสามารถแยกเปรียบเทียบกันได้ดังนี้

^๗ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒

^๘ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘

^๙ สมศักดิ์ สิงห์พันธุ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา, เล่ม ๔ ตอนที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๑๕), หน้า ๕.

๑. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ (ส่วนที่ ๑) กับความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ตามมาตรา ๒๘๘ โดยการเปรียบเทียบ ๕ ด้าน

๑) ด้านเนื้อหา : พระบัญญัติ (ส่วนที่ ๑) กับ บทบัญญัติของความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ตามมาตรา ๒๘๘ ส่วนของเนื้อหาสาระเหมือนกันทุกประการกล่าวคือ

- มีการกำหนดตัวผู้กระทำการ “ภิกษุใด” และ “ผู้ใด”
- กำหนดการกระทำ “พรากกายมนุษย์จากชีวิต” และ “ฆ่า”
- กำหนดวัตถุแห่งการกระทำ “มนุษย์ (อื่น)” และ “ผู้อื่น”
- กำหนดโทษที่จะลงไว้ด้วย คือ “ปาราชิก” และ “จำคุก, ประหารชีวิต”

เนื้อหาของพระบัญญัติ (ส่วนที่ ๑) และบทบัญญัติจึงครบถ้วน สามารถศึกษาหรือทำความเข้าใจได้ง่าย จึงบังคับใช้ได้โดยไม่ขัดข้องใดๆ ในทางปฏิบัติ

๒) ด้านองค์ประกอบภายนอก: มีครบถ้วนเหมือนกันกล่าวคือ ส่วนพระบัญญัติ (ส่วนที่ ๑) “ภิกษุใด, พรากกาย, มนุษย์ (อื่น, จากชีวิต” และส่วนของบทบัญญัติ “ผู้ใด, ฆ่า, ผู้อื่น”

๓) ด้านองค์ประกอบภายใน : แม้จะแตกต่างกันในการใช้คำ แต่เหมือนกันในความหมายกล่าว คือ พระบัญญัติ (ส่วนที่ ๑) ใช้คำว่า “จงใจ” ส่วนของบทบัญญัติใช้คำว่า “เจตนา” ซึ่งมีความหมายเหมือนกันคือ มีความตั้งใจที่จะกระทำความผิดต่อชีวิต

๔) ด้านผลของการกระทำ : ทั้งพระบัญญัติ (ส่วนที่ ๑) และ บทบัญญัติของกฎหมายต่างก็มีผลของการกระทำเหมือนกัน คือมี “คนตาย”

ส่วนที่ต่างกัน ๑ ด้าน คือ โทษที่จะได้รับ

สำหรับพระบัญญัติ (ส่วนที่ ๑) โทษที่จะได้รับคือ “ปาราชิก” ขาดจากการเป็นพระภิกษุทันที (เป็นโทษหนัก) ห้ามสววรรค์ ห้ามนิพพาน ซึ่งเป็นโทษทางศีลธรรมหรือทางด้าน “จิตใจ” ส่วนบทบัญญัติ โทษที่จะได้รับคือ “จำคุก, ประหารชีวิต” โทษ “จำคุก” นั้นเป็นโทษ “ทางกาย” โดยการให้อยู่ในที่ที่จำกัดเพื่อบังคับกายโดยตรงแล้วให้มีผลต่อ “จิตใจ” โดยอ้อม ส่วนโทษ “ประหารชีวิต” นั้นเป็นการลงโทษ “ทางกาย” และ “จิตใจ” ไปพร้อมกันเป็นการกำจัดออกไปเสียจากสังคมโดยถาวรโทษที่ผู้กระทำผิดจะได้รับจึงต่างกันอย่างชัดเจน

๒. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ (ส่วนที่ ๒) กับ ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ตามมาตรา ๒๘๘ โดยการเปรียบเทียบ ๕ ด้าน

มีส่วนที่เหมือนกัน ๑ ด้าน คือ

ด้านที่ ๓ องค์ประกอบภายใน: แม้จะแตกต่างกันในการใช้คำ แต่เหมือนกันในความหมาย กล่าวคือ พระบัญญัติ (ส่วนที่ ๒) ใช้คำว่า “จงใจ” ส่วนของบทบัญญัติใช้คำว่า “เจตนา” ซึ่งมีความหมายเหมือนกันคือ มีความตั้งใจที่จะกระทำความผิด

ส่วนที่ต่างกัน ๔ ด้าน คือ ด้านที่ ๑ เนื้อหา : พระบัญญัติ (ส่วนที่ ๒) กับ บทบัญญัติของความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาตาม มาตรา ๒๘๘ ส่วนของเนื้อหาสาระนั้นต่างกันกล่าวคือ

- มีการกำหนดตัวผู้กระทำการ “ภิกษุใด” และ “ผู้ใด”
- แต่การกระทำ: พระบัญญัติ (ส่วนที่ ๒) คือการ “แสวงหา ศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์” ส่วนบทบัญญัติคือการ “ฆ่า”
- กำหนดวัตถุแห่งการกระทำ “มนุษย์ (อื่น)” และ “ผู้อื่น”
- กำหนดโทษที่จะลงไว้ด้วย คือ “ปาราชิก” และ “จำคุก, ประหารชีวิต” เนื้อหาของพระวินัยบัญญัติ (ส่วนที่ ๒) และบทบัญญัติจึงแตกต่างกันอย่างชัดเจน

ด้านที่ ๒ องค์ประกอบภายนอก : พระบัญญัติ (ส่วนที่ ๒) “ภิกษุใด, แสวงหา ศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์ (อื่น, จากชีวิต” และส่วนของบทบัญญัติ “ผู้ใด, ฆ่า, ผู้อื่น”

ด้านที่ ๔ ผลของการกระทำ: พระบัญญัติ (ส่วนที่ ๒) “ได้อาวุธมาครอบครอง” ส่วนของบทบัญญัติมี “คนตาย” ผลของการกระทำต่างกัน

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ด้านที่ ๕ โทษที่จะได้รับ : สำหรับพระบัญญัติ (ส่วนที่ ๒) โทษที่จะได้รับคือ “ปาราชิก” ชาติจากการเป็นพระภิกษุทันที (เป็นโทษหนัก) ห้ามสวรค์ ห้ามนิพพาน ซึ่งเป็นโทษทางศีลธรรมหรือทางด้าน “จิตใจ” ส่วนบทบัญญัติ โทษที่จะได้รับคือ “จำคุก, ประหารชีวิต” โทษ “จำคุก” นั้นเป็นโทษ “ทางกาย” โดยการให้อยู่ในที่ที่จำกัดเพื่อบังคับกายโดยตรงแล้วให้มีผลต่อ “จิตใจ” โดยอ้อม ส่วนโทษ “ประหารชีวิต” เป็นการลงโทษ “ทางกาย” และ “จิตใจ” ไปพร้อมกัน เป็นการกำจัดออกไปเสียจากสังคมโดยถาวรโทษที่ผู้กระทำผิดจะได้รับจึงต่างกัน

๓. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ส่วนที่เป็นอนุบัญญัติ กับความผิดฐานช่วยหรือยุยงเด็กหรือผู้อื่นให้ฆ่าตนเองมาตรา ๒๙๓ โดยการเปรียบเทียบ ๕ ด้าน

มีส่วนที่เหมือนกัน ๔ ด้าน คือ

- ๑) ด้านเนื้อหา: อนุบัญญัติ กับ บทบัญญัติของความผิดฐานช่วยหรือยุยงเด็กหรือผู้อื่น ซึ่งไม่สามารถเข้าใจการกระทำของตนหรือผู้อื่นซึ่งไม่สามารถบังคับตนได้ให้ฆ่าตนเอง ตามมาตรา ๒๙๓ นั้นเนื้อหาสาระส่วนใหญ่จะเหมือนกัน กล่าวคือ
 - มีการกำหนดตัวผู้กระทำการ “ภิกษุใด” และ “ผู้ใด”
 - กำหนดการกระทำ : อนุบัญญัติ “พุดพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้เด็กหรือผู้อื่นตาย, โดยประการต่างๆ” ส่วนบทบัญญัติ “ช่วยหรือยุยง, ให้เด็ก หรือผู้อื่น, ฆ่าตัวตาย, พยายามฆ่าตัวตาย”
 - กำหนดวัตถุแห่งการกระทำ “มนุษย์อื่น” และ “ผู้อื่น”
 - กำหนดโทษที่จะลงไว้ด้วย คือ “ปาราชิก” และ “จำคุก, ปรับ”

๒) ด้านองค์ประกอบภายนอก: มีครบถ้วนเหมือนกัน กล่าวคืออนุบัญญัติ “ภิกษุใด, พุดพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้เด็ก หรือผู้อื่นตาย, โดยประการต่างๆ” และส่วนของบทบัญญัติ “ผู้ใด, ช่วยหรือยุยง, ให้เด็ก หรือผู้อื่น, ฆ่าตัวตาย, พยายามฆ่าตัวตาย”

๓) ด้านองค์ประกอบภายใน: แม้จะแตกต่างกันในการใช้คำ แต่เหมือนกันในความหมาย กล่าวคืออนุบัญญัติ ใช้คำว่า “จงใจ” ส่วนของบทบัญญัติใช้คำว่า “เจตนา” ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน คือ มีความตั้งใจที่จะกระทำความผิดเช่นกัน

๔) ด้านผลของการกระทำ: ทั้งอนุบัญญัติ และบทบัญญัติเหมือนกัน คือมี “คนตาย”

ส่วนที่ต่างกัน ๑ ด้าน คือ โทษที่จะได้รับ

สำหรับอนุบัญญัติโทษที่จะได้รับคือ “ปาราชิก” ชาติจากการเป็นพระภิกษุทันทีเป็นโทษหนัก ส่วนบทบัญญัติ โทษที่จะได้รับคือ “จำคุก, ปรับ” เป็นโทษปานกลางและ โทษ “จำคุก” นั้นเป็นโทษ “ทางกาย” โดยการให้อยู่ในที่ที่จำกัดเพื่อบังคับกายโดยตรงแล้วให้มีผลต่อ “จิตใจ” โดยอ้อมโทษที่ผู้กระทำผิดจะได้รับจึงต่างกันอย่างชัดเจน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องที่มีใน วินีตวัตถุ กับความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา ๖ ฐาน และความผิดที่เสริมเข้ามา

ก. วินีตวัตถุ เป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ที่ภิกษุ หรือภิกษุณีละเมิดสิกขาบท ในที่นี้หมายถึง ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ โดยการปรับอาบัติแก่ภิกษุหรือภิกษุณีเหล่านั้น สำหรับอาบัติหรือโทษทั้ง ๗ ประเภท คือ

๑) ปาราชิก ๒) สังฆาทิเสส ๓) ถุลลัจจัย ๔) ปาจิตตีย์ ๕) ปฎิเทสนียะ ๖) ทุกกฏ และ ๗) ทุพภาษิต

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าพระพุทธองค์ใช้ปรับแก่ผู้ละเมิดปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ นั้นมีเพียง ๔ ประเภท คือ ๑) ปาราชิก ๒) ถุลลัจจัย ๓) ปาจิตตีย์ และ ๔) ทุกกฏ โดยที่ผู้วิจัยนำมากล่าวเฉพาะบางเรื่องที่เห็นว่าสำคัญเท่านั้น แต่เรื่องในวินีตวัตถุที่พระพุทธองค์วินิจฉัยแล้ว เมื่อแยกออกตามอาบัติ ๔ ประเภทแล้วมีดังนี้

๑. ปรับอาบัติปาราชิก ๓๘ เรื่อง
๒. ปรับอาบัติถุลลัจจัย ๓๒ เรื่อง
๓. ปรับอาบัติปาจิตตีย์ ๑ เรื่อง
๔. ปรับอาบัติทุกกฏ ๖ เรื่อง
๕. ไม่เป็นอาบัติ ๒๖ เรื่อง

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถ้าจะแบ่งการปรับอาบัติหรือการลงโทษตามพระวินัยออกเป็นโทษหนัก กลาง เบา และไม่มี
มีการลงโทษจะได้ดังนี้

๑. อาบัติหนัก (ครุโทษ)^{๑๐} ๗๘ เรื่อง
๒. อาบัติกลาง (มัชฌิมโทษ)^{๑๑} - เรื่อง
๓. อาบัติเบา (ลหุโทษ)^{๑๒} ๗ เรื่อง
๔. ไม่เป็นอาบัติ (ไม่มีโทษ) ๑๘ เรื่อง

ข. ความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา : มีทั้งหมด ๖ ฐานความผิดหลัก คือ

๑. ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา (ตามมาตรา ๒๘๘)
๒. ฆ่าผู้อื่นโดยไม่เจตนา (ตามมาตรา ๒๙๐)
๓. ประมาททำให้คนตาย (ตามมาตรา ๒๙๑)
๔. ปฏิบัติทารุณแก่ผู้อื่นเพื่อให้ฆ่าตนเอง (มาตรา ๒๙๒)
๕. ช่วยหรือยุยงผู้อื่นหรือเด็กให้ฆ่าตนเอง (มาตรา ๒๙๓)

๖. ร่วมในการข่มขืนต่อผู้อื่นและมีคนถึงแก่ความตาย (มาตรา ๒๙๔) ซึ่งแต่ละฐานความผิดจะมีความผิดที่
เสริมเข้ามาในฐานะเป็นตัวการร่วมกระทำความผิดหรือผู้สนับสนุนหรือการกระทำความผิดนั้นอยู่ในชั้นพยายาม เป็นต้นจึงทำให้
ฐานความผิดหลักต้องแตกแขนงย่อยออกไปอีก สำหรับโทษตามประมวลกฎหมายอาญานั้นมี ๕ ประเภท คือ ๑) ประหารชีวิต ๒) จำคุก ๓) กักขัง ๔) ปรับ และ ๕) ริบทรัพย์สิน

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องที่มีในวินิตวัตถุ กับ ฐานความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา จะ
พบว่า “วินิตวัตถุ ๑๐๓ เรื่อง” นั้น เมื่อนำมาปรับเป็นความผิดอาญาแล้วจะได้ดังนี้

๑. ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา (ม.๒๘๘) ๑๙ เรื่อง
๒. ความผิดฐานร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา (ม.๒๘๘,๘๓) ๑๓ เรื่อง
๓. ความผิดฐานพยายามฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา (ม.๒๘๘,๘๐) ๑๔ เรื่อง
๔. ความผิดฐานร่วมกันพยายามฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา (ม.๒๘๘,๘๐,๘๓) ๙ เรื่อง
๕. ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยไม่เจตนา (ม.๒๙๐) ๑ เรื่อง
๖. ความผิดฐานประมาททำให้คนตาย (ม.๒๙๑) ๑๕ เรื่อง
๗. ความผิดฐานร่วมกันประมาททำให้คนตาย (ม.๒๙๑,๘๓) ๕ เรื่อง
๘. ความผิดฐานช่วยหรือยุยงผู้อื่นให้ฆ่าตนเอง (ม.๒๙๓) ๑ เรื่อง
๙. ความผิดฐานพยายามช่วยหรือยุยงผู้อื่นให้ฆ่าตนเอง (ม.๒๙๓,๘๐) ๑ เรื่อง
๑๐. ความผิดฐานสนับสนุนให้หญิงทำแท้งลูก (หมวดความผิดฐานทำแท้งลูก ม.๓๐๑,๘๖) ๕ เรื่อง
๑๑. ความผิดฐานร่วมกันพยายามให้หญิงแท้งลูก (หมวดความผิดฐานทำแท้งลูก ม.๓๐๑,๘๐,๘๓) ๒

เรื่อง

๑๒. ไม่ผิดอาญาฐานใดเลย ๑๘ เรื่อง

ถ้าจะแบ่งการปรับความผิดตามวินิตวัตถุ ๑๐๓ เรื่อง มาเป็นการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา และ
ตามความหนักเบาของโทษ และที่ไม่ต้องรับโทษ (ไม่ผิดอาญาฐานใดเลย) ดังนี้

๑. โทษหนัก (มหันตโทษ)^{๑๓} ๗๘ เรื่อง
๒. โทษปานกลาง (มัชฌิมโทษ)^{๑๔} ๗ เรื่อง

^{๑๐} ครุโทษ หมายถึง อาบัติหนักคือ ปาราชิก.

^{๑๑} มัชฌิมโทษ หมายถึง อาบัติปานกลางคือ สังฆาทิเสส.

^{๑๒} ลหุโทษ หมายถึง อาบัติเบา คือ อุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปฏิเทสนียะ ทุกกฎ และทพภาสิต.

^{๑๓} โทษหนัก (มหันตโทษ) หมายถึง จำคุกตั้งแต่ ๕ ปี ถึง ๕๐ ปี หรือจำคุกตลอดชีวิต หรือประหารชีวิต.

^{๑๔} โทษปานกลาง (มัชฌิมโทษ) หมายถึง โทษจำคุกตั้งแต่ ๑ เดือน ถึง ๕ ปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นขึ้นไป หรือทั้งจำทั้งปรับ

ปรับ.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. โทษเบา (ลหุโทษ)^{๑๕} - เรื่อง
๔. ไม่มีโทษ (ไม่ผิดอาญาฐานใดเลย) ๑๘ เรื่อง

บทสรุป

ความเหมือนและความต่างในเรื่องกฎระเบียบและการลงโทษทั้งทางพระวินัยและทางกฎหมายบ้านเมืองนั้นมีเป้าหมายเดียวกัน คือเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข แม้จะจัดการเบียดเบียนกันระหว่างบุคคลที่อยู่ร่วมกันไม่ได้เด็ดขาดทั้งหมดหรือโดยสิ้นเชิงก็ตาม แต่กฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นมานั้นก็เพื่อจะลงโทษตัวบุคคลผู้ทำละเมิดทั้งสิ้น ซึ่งมีความหนักเบาและเข้มข้นไปตามกฎระเบียบที่ได้กำหนดขึ้นหรือตกลงกันไว้แล้ว ดังที่ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบทั้งความเหมือนและความต่างในเชิงลึกถึงลักษณะของการกระทำ องค์ประกอบ ผลของการกระทำผิด และโทษที่จะได้รับดังกล่าวมาแล้ว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะงานวิจัยนี้

“การทำให้คนตาย” นั้นเป็นความผิดทั้งทางศีลธรรมและทางกฎหมายที่เรียกกันว่าเป็นความผิดสากลของมนุษยชาติ ไม่ว่าสังคมไหน สมัยใดๆ ก็ถือว่าเป็นความผิด ส่วนโทษที่จะได้รับย่อมแตกต่างกันไปโดยพิจารณาจากความความนึกคิดหรือจากจิตใจซึ่งเป็นต้นตอของการกระทำความผิดเป็นสำคัญ ถ้าตั้งใจกระทำที่เรียกว่า “จงใจ” หรือ “เจตนา” ก็จะได้รับโทษหนักแต่ถ้าไม่ตั้งใจกระทำแต่เกิดจากความเลินเล่อ ผลอดั่วหรือเผลออื่นใดไม่มีอิทธิพลเหนือจิตใจจนกระทั่งควบคุมตัวเองไม่ได้ หรือเกิดจากความเจ็บป่วยทางกาย หรือทางจิตใจจนกระทั่งไม่สามารถควบคุมตนเองได้จนกระทำความผิดลงไปโทษที่ได้รับก็จะน้อยลง

สำหรับภิกษุที่ละเมิดปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ คือจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิตหรือแสวงหาศัตราอันจะพรากกายมนุษย์หรือพุทธรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตายโดยประการต่างๆ พระวินัยปรับอาบัติสถานเดียว คือ “ปาราชิก” ขาดจากความเป็นภิกษุทันที จะบวชใหม่อีกไม่ได้ โทษปาราชิกนี้เป็นโทษที่หนักที่สุดที่ลงแก่ภิกษุผู้ละเมิดพระวินัยแต่โทษ “ปาราชิก” เป็นโทษทางศีลธรรมที่มีผลต่อจิตใจของผู้กระทำความผิดเพียงทำให้ขาดคุณสมบัติในการเป็นภิกษุ และขาดคุณสมบัติที่จะบรรลुरुทธขึ้นสูงแต่ไม่มีการลงโทษทางกายภาพแก่ผู้กระทำผิดพระวินัยแต่อย่างใด

นอกจากนั้นโทษทางพระวินัยนี้ยังมีข้อยกเว้นแก่ภิกษุผู้ละเมิดโดยไม่ถูกปรับอาบัติอีก ๖ ประเภท คือ ๑) ภิกษุผู้ไม่รู้สีกตัว ๒) ภิกษุไม่ยินดี ๓) ภิกษุวิกลจริต ๔) ภิกษุมึจิตฟุ้งซ่าน ๕) ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา และ ๖) ภิกษุดันบัญญัติ รวมทั้งภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์กรณีถูกโจทก์ด้วยอาบัติที่เป็น “อนุวาทาธิกรณ์” โดยสงฆ์จะสวดสมมติให้แก่พระผู้เป็นพระอรหันต์ว่า “ท่านผู้มีสติสมบูรณ์” เป็นการบอกให้รู้ว่าผู้ใดจะโจทก์ภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์ด้วยอาบัติไม่ได้ วิธีนี้เรียกว่าการระงับอธิกรณ์โดย “สติวินัย”^{๑๖} รวมแล้วมีข้อยกเว้นไม่ปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ละเมิด ๗ ประเภท สมัยพุทธกาลอำนาจการลงโทษทางกายภาพต่อผู้กระทำผิดต่อชีวิตจะเป็นอำนาจของพระราชผู้ปกครองเมืองหรือปกครองแคว้นโทษที่จะลงก็แล้วแต่พระวินิจฉัยของพระราชว่ามากน้อยเพียงใดจะเป็นโทษประหารชีวิต จองจำจำขัง ทรมาน หรือจะอภัยโทษ ซึ่งก็แล้วแต่พฤติการณ์ของผู้กระทำผิดว่าได้ทำให้ผู้อื่นตายในลักษณะเช่นใด เช่น โหดร้ายทารุณหรือเป็นการทำให้ตายแบบปกติธรรมดาตานั้นภิกษุที่อยู่ในเมืองใดแคว้นใด หากละเมิดสิกขาบทนี้ก็จะได้รับโทษทางกายภาพจากทางบ้านเมืองอีกทางหนึ่งด้วย

สมัยปัจจุบันในประเทศไทย หากภิกษุละเมิดปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ดังเช่นเมื่อมีคดีที่ภิกษุฆ่าคนตายเกิดขึ้นเจ้าหน้าที่บ้านเมืองย่อมจะต้องจับกุมภิกษุนั้นทันที เมื่อจับกุมแล้วพนักงานสอบสวนจะตั้งข้อหาว่ากระทำความผิดอาญาฐานฆ่าผู้อื่นตาย เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว พนักงานสอบสวนมี

^{๑๕} โทษเบา โทษจำคุกไม่เกิน ๑ เดือน ปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (ปอ.ม ๑๐๒).

^{๑๖} “สติวินัย” คือ วิธีการเพื่อระงับอธิกรณ์ ข้อที่ ๒ ของอธิกรณ์สมถะ ๗ ประการ.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อำนาจดำเนินการให้ภิกษุนั้นสละสมณเพศเสีย^{๑๗} โดยไม่จำเป็นต้องรอให้คณะสงฆ์มาดำเนินการประชุมเพื่อวินิจฉัยปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ทำละเมิด แต่อย่างใด

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกรอบการวิจัยเพียงต้องการศึกษาวิเคราะห์เฉพาะ การละเมิดปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ กับความผิดต่อชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา โดยวิเคราะห์ความเหมือนความต่างเพียง ๕ ด้าน และยึดกฎหมายอาญาเป็นหลักยืนพื้นในการวิเคราะห์ ทั้งนี้ เพื่อให้ง่ายต่อการวิเคราะห์เปรียบเทียบหากใช้หลักของพระวินัยจะทำให้การศึกษามีความเคร่งครัดเกินไปโดยไม่สะดวก ซึ่งบางกรณีอาจจะยากต่อการทำความเข้าใจอันเนื่องมาจากการใช้คำบางคำหรือบางประโยคอาจจะไม่เป็นภาษาที่ใช้กันในปัจจุบัน

การวิเคราะห์เปรียบเทียบนี้ เป็นการวิเคราะห์เชิงลึกถึงลักษณะของการกระทำ องค์ประกอบ ผลของการกระทำผิด และโทษที่จะได้รับ แต่ผู้วิจัยมิได้วิเคราะห์ว่าเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นครบองค์ประกอบแล้ว หากมีข้อยกเว้นไม่มีการปรับอาบัติ (อนาปัตติวาระ) กรณีเป็นการละเมิดพระวินัย และมีกฎหมายยกเว้นความผิด หรือกฎหมายยกเว้นโทษกรณีเป็นการผิดกฎหมายอาญา ซึ่งถือว่าไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องบอกกล่าวเพื่อให้ผู้สนใจศึกษาเปรียบเทียบกรณีนี้ได้ไปศึกษาเพิ่มเติมจากข้อยกเว้น (อนาปัตติวาระ) หรือกฎหมายที่ยกเว้นความผิดหรือกฎหมายที่ยกเว้นโทษต่อไปเพื่อจะได้ทราบรายละเอียดว่าผู้กระทำความผิดรายนั้นได้รับโทษจริงหรือไม่ประการใดซึ่งจะทำให้การศึกษามีความสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัยต่อไป

หากมีการวิจัยต่อเนื่องในหัวข้อเกี่ยวกับปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ควรศึกษาวิจัย ดังนี้

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ กรณีที่ภิกษุผู้ทำละเมิดแต่ไม่มีการปรับอาบัติ (อนาปัตติวาระ) ในพระวินัยปิฎก
- ๒) ศึกษาเปรียบเทียบการพราศชีวิตมนุษย์ในพระวินัยปิฎกกับการพราศชีวิตมนุษย์ของโจรชิงสกะ (องคฺลิมาล) ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
- ๓) ศึกษาการละเมิดปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๔) ศึกษาเปรียบเทียบการฆ่ามนุษย์กับการฆ่าอมมนุษย์ (ยักษ) ในพระไตรปิฎก
- ๕) ศึกษาเหตุยกเว้นความผิดในพระวินัยปิฎกกับเหตุยกเว้นความผิดในประมวลกฎหมายอาญา
- ๖) ศึกษาเหตุยกเว้นโทษในพระวินัยปิฎกกับเหตุยกเว้นโทษในประมวลกฎหมายอาญา

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรและคู่มือการเรียนการสอนศาสนศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๓.
- คณาจารย์สำนักพิมพ์เลียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์, หนังสือบูรณาการแผนใหม่นักธรรมชั้นตรี, กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๔๖.
- _____.เพียรเพื่อพุทธศาสน์, วินัยมุข เล่ม ๑ (สำหรับนักธรรมชั้นตรี) พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๔๒.
- ชาญวุฒิ วัชรพุกข์ และคณะ, อ่างใน สุขุม นวลสกุล และคณะ, การเมืองการปกครองของไทยกรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.
- สมศักดิ์ สิงห์พันธุ์, คำอธิบายกฎหมายอาญา เล่ม ๔ ตอนที่ ๑ พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร:การศาสนา, ๒๕๑๕.
- พระราชพรหมยาน (วีระ ถาวโร มหาเถระ), ศิลของพระ, กรุงเทพมหานคร: วชิรินทร์สำนักสรค์ดา, ๒๕๔๗.

^{๑๗} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๒๙.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕. (คู่มือพระสังฆาธิการ), พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

พิชัย นิลทองคำ, ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๔๙, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย
๒๕๕๑.